

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНOSTІ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ

Татарин Назарій Миколайович - кандидат юридичних наук, фахівець відділу режимно-секретного та документального забезпечення Львівського державного університету внутрішніх справ

e-mail: shef4uk89@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>

УДК 343.985

У статті підкреслено, що передумовою визначення невирішених і проблемних питань, які виникають під час організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, а також окреслення шляхів оптимізації наведеного різновиду діяльності та формування її концептуальних засад є дослідження стану наукової розробленості вказаного питання шляхом систематизації наукових напрацювань в окресленій галузі знань. Наголошено, що наукове дослідження питань організації та планування розслідування кримінальних правопорушень повинно бути впорядкованим і всебічним, оскільки саме різносторонність наукового дослідження дозволяє конкретизувати його предмет і коло питань, які слід обов'язково вивчити та висвітлити.

Ключові слова: наукове дослідження, наукова розробленість, стан, напрям дослідження, наукові напрацювання, організація розслідування, планування розслідування.

The article emphasizes that the prerequisite for determining the unresolved and problematic issues that arise during the organization and planning of the investigation of criminal offenses, as well as outlining the ways to optimize the given type of activity and the formation of its conceptual foundations, is the study of the state of scientific development of the specified issue by systematizing scientific developments in the outlined field of knowledge. It is emphasized that the scientific study of the issues of organization and planning of the investigation of criminal offenses should be orderly and comprehensive, since the versatility of the scientific study allows specifying its subject and the range of issues that must be studied and highlighted.

Key words: scientific research, scientific development, state, direction of research, scientific developments, investigation organization, investigation planning.

Articolul subliniază că condiția prealabilă pentru determinarea problemelor nerezolvate și problematice care apar în timpul organizării și planificării anchetei infracțiunilor, precum și conturarea modalităților de optimizare a tipului dat de activitate și formarea fundamentelor sale conceptuale, este studiul stării de dezvoltare științifică a problemei specificate prin sistematizarea evoluțiilor științifice în domeniul de cunoaștere conturat. Se subliniază că studiul științific al problemelor de organizare și planificare a cercetării infracțiunilor trebuie să fie ordonat și cuprinzător, întrucât versatilitatea a studiului științific permite precizarea subiectului acestuia și a gamei de probleme care trebuie studiate și evidențiate.

Cuvinte cheie: cercetare științifică, dezvoltare științifică, stare, direcție de cercetare, dezvoltări științifice, organizare a investigațiilor, planificare investigație.

Постановка проблеми. Будь-яка діяльність повинна бути впорядкованою, цілеспрямованою та продуманою. У цьому аспекті не є винятком діяльність з розслідування кримінальних правопорушень, оскільки вирішення організаційних питань, що виникають під час реалізації такої діяльності, є одним з найважливіших напрямів слідчої (криміналістичної) діяльності. Разом із тим належна та надійна організація розслідування кримінальних правопорушень не можлива без попереднього планування досудового розслідування взагалі чи окремих процесуальних дій, здійснення якісного управління та використання ефективних тактико-методичних рекомендацій щодо розслідування взагалі й певних різновидів протиправних діянь. У зв'язку з чим убачається актуальним дослідження концептуальних засад організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Проте будь-яке дослідження варто розпочинати зі з'ясування стану його науково розробленості.

Вищенаведене демонструє необхідність з'ясування ролі визначення стану наукової розробленості як одного із напрямів дослідження окремої проблематики, зокрема, питань організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень. Питання про методологію, структуру та завдання наукового дослідження взагалі й з питань криміналістики зокрема постійно висвітлюються в наукових працях чималої кількості фахівців з різних галузей знань, як-то філософії, логіки, кримінального процесу, криміналістики тощо.

Зокрема, особливості методики, методології й організації наукових досліджень розкривають Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу, С.Е. Важинський, Т.І. Щербак; стан наукових досліджень у криміналістичній науці, наукову складову забезпечення досудового розслідування окремих видів кримінальних правопорушень висвітлюють А.В. Іщенко, Д.О. Ішук, В.А. Журавель, Н.С. Карпов, Я.Ю. Кондратьєв, Б. Павлишин, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько і т. д. Однак багато аспектів окресленої проблематики досі залишаються дискусійними чи невирішеними.

Тому **метою** представленої праці є з'ясування ролі визначення стану наукової розробленості як один із напрямів дослідження організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Дослідження концептуальних засад організації та планування розслідування кримінальних правопорушень буде неповним без з'ясування стану наукової розробленості цих питань, адже будь-яке наукове дослідження базується на аналізі наукових позицій до вирішення обраної проблематики та «систематизації теоретичних здобутків» [1, с. 183] у цій галузі знань. Відповідно дослідження будь-якої проблематики повинно бути цілеспрямованим, послідовним, методичним і всебічним.

При цьому всі зроблені висновки мають бути науково обґрунтованими, а значить базуватися на аналізі різнобічних наукових підходів до вирішення обраної проблематики дослідження. Але це складно, а то й узагалі неможливо, зробити без попереднього вивчення стану наукової розробленості предмету дослідження. Це пояснюється тим, що «результати наукових досліджень втілюються в наукових працях (статтях, монографіях, підручниках, дисертаціях і т. д.) і лише потім, після їх всебічної оцінки, використовуються в практиці, враховуються в процесі практичного пізнання і в знятому, узагальненому вигляді включаються в керівні документи» [2, с. 18].

Керуючись вищенаведеним, з метою визначення невирішених і проблемних питань, які виникають під час організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, а також окреслення шляхів оптимізації наведеного різновиду діяльності та формування її концептуальних засад обов'язково потрібно дослідити стан наукової розробленості вказаного питання. Бо «огляд джерел дає змогу визначити новий напрям наукового дослідження, його значення для розвитку науки і практики, актуальність теми», а також «вивчення літератури здійснюється не для запозичення матеріалу, а для обдумування знайденої інформації і вироблення власної концепції» [2, с. 77].

Разом із тим вивчення стану наукової розробленості питання про організацію та планування розслідування кримінальних правопорушень як окремих напрям дослідження повинно бути впорядкованим. Це, своєю чергою, дозволить уникнути «примітивності і помилок в аналізі літератури», а дасть можливість систематизувати погляди вчених про сутність, зміст об'єкту та предмета дослідження, погляди вчених з приводу шляхів вирішення досліджуваної проблеми на практиці, труднощі, виявлені в попередніх дослідженнях, чинники й умови ефективного розвитку процесу чи явища в досліджуваній галузі виділеними вченими [2, с. 77]. Іншими словами, мова йде про необхідність обрати критерій для систематизації наукових напрацювань в окресленій галузі знань.

Зокрема, як слушно наголошують С.Е. Вазжинський і Т.І. Щербак, «сучасний фахівець повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, уміння збирати і опрацьовувати інформацію, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту» [3, с. 7].

При цьому чимала роль відводиться саме діяльності з ретельного вивчення вітчизняних та зарубіжних публікацій у вибраному та суміжних наукових напрямках, що, своєю чергою, є основою для формулювання основної проблеми та в загальних рисах дозволяє визначити очікуваний результат, а значить і з'ясувати зміст проблеми. У той же час, на думку вчених, важливим під час формулювання проблеми є вивчення стану наукових розробок у цьому напрямі, у процесі якого слід розділити:

- 1) знання, що набули загального визнання наукової спільноти та перевірені на практиці;
- 2) питання, які є недостатньо розробленими і вимагають наукового обґрунтування;
- 3) невирішені питання, сформульовані у процесі теоретичного осмислення, запропоновані практикою або ті, що виникли під час вибору теми [3, с. 12].

Названий підхід дозволяє забезпечити всебічність наукового дослідження, сформувати висновки, які базуються на декількох, іноді різних за своєю спрямованістю, позиціях.

Більше того, саме різносторонність наукового дослідження дозволяє конкретизувати його предмет і коло питань, які слід обов'язково вивчити та висвітлити. Тому потрібно аналізувати наукові праці, що стосуються як загальних положень, так і окремих аспектів досліджуваної проблематики, та здійснюються на різних рівнях і фахівцями з різних галузей знань.

Відповідно, з'ясовуючи стан наукової розробленості питання про організацію та планування розслідування кримінальних правопорушень, спочатку варто проаналізувати наукові праці, присвячені дослідженню загальних засад здійснення досудового розслідування, а потім – особливостям організації та планування такої діяльності взагалі та в окремих категоріях кримінальних проваджень. З цією метою слід звернутися до наукових напрацювань з таких галузей знань – кримінальний процес, криміналістика, адміністративне право, організація праці. При цьому необхідно здійснити огляд дисертаційних і монографічних праць, посібників, методичних рекомендацій, довідково-оглядових видань, періодичних видань тощо.

Приміром, Д.О. Іщук, аналізуючи стан наукових досліджень проблем розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи, відзначає, що вагому частку серед наукових доробок займають саме дисертаційні та монографічні дослідження [4, с. 215–216].

Подібної думки дотримується переважна більшість учених, пояснюючи це тим, що дисертаційні дослідження:

- по-перше, готуються досвідченими фахівцями, які враховують значний обсяг відомостей, накопичених протягом тривалого часу;
- по-друге, містять не тільки розгляд теоретичних проблем, а й ефективні практичні рекомендації;
- по-третє, слугують підґрунтям для оптимізації практичної діяльності [5, с. 4].

Наприклад, на монографічному та дисертаційному рівнях проблематика організації та/чи планування розслідування кримінальних правопорушень знайшла своє висвітлення на сторінках наукових праць Г.А. Хань, О.В. Олішевського, тощо. Зокрема, Г.А. Хань, визначаючи теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів, досліджує історію формування теорії планування розслідування злочинів; аналізує розвиток вчення про криміналістичну версію; розглядає теоретичні положення про принципи, цілі, структуру, умови, види і форми планування розслідування злочинів; досліджує психологічні особливості планування розслідування; з'ясовує роль прогнозування; здійснює аналіз криміналістичних особливостей планування розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами; розкриває поняття та принципи організації розслідування злочинів; окреслює специфіку взаємодії в діяльності слідчих, оперативно-розшукових та інших органів під час розслідування злочинів; у контексті організації спеціалізованих слідчих підрозділів досліджує принципи організації діяльності та побудови структури правоохоронних органів в Україні; характеризує організацію банків криміналістичних даних і їх використання в розслідуванні злочинів; з'ясовує причини і умови вчинення злочину в процесі розслідування; розкриває форми профілактичної діяльності слідчого та її організацію [6].

О.В. Олішевський у дисертаційному дослідженні «Організація розслідування злочинів та її місце в структурі криміналістики» висвітлює теоретичні основи організації розслідування злочинів, визначаючи її поняття, рівні, принципи та місце в структурі криміналістики, а також з'ясовуючи співвідношення поняття організації розслідування злочинів із суміжними категоріями; розкриває особливості організації розслідування у кримінальній справі, організації проведення окремої слідчої дії, організації розслідування злочинів слідчою та слідчо-оперативною групами; встановлює специфіку організаційної діяльності начальника слідчого відділу та начальника органу внутрішніх справ у роз-

слідуванні злочинів; розглядає організацію розслідування злочинів як окрему навчальну дисципліну [7].

Разом із тим, незважаючи на повноту вирішення наукових проблем у дисертаційних дослідженнях, «значна кількість результатів наукових пошуків, які викладено в дисертаційних дослідженнях, залишається невідомою науковцям, практикам, майбутнім працівникам правоохоронних органів. Це зумовлено існуючими недоліками в організації наукового й інформаційного забезпечення практики боротьби зі злочинністю» [5, с. 4]. Названі недоліки, на превеликий жаль, по сьогодні залишаються актуальними, всупереч діджиталізації всіх сфер суспільного життя, в тому числі наукової, освітньої та правоохоронної діяльності.

Крім того, зазначимо, що в працях дисертаційного та монографічного рівня вирішення поставленої проблеми та формулювання висновків відбувається за допомогою висвітлення великої кількості теоретичних положень. При цьому обсяг таких досліджень також є великим. У результаті чого практичним працівникам дещо складно швидко виокремити важливу й корисну для себе інформацію. Тому такі наукові праці досить часто залишаються поза увагою працівників правоохоронних органів, зокрема органів досудового розслідування, а сформовані в них цікаві та корисні положення та рекомендації не знаходять свого активного впровадження в практичну діяльність указаних суб'єктів. Проте наведене жодним чином не применшує їх наукову та практичну цінність, а тільки вказує на недосконалість механізму адаптації наукових розробок до потреб практики в окремій сфері суспільних відносин.

Висновки. Отже, передумовою визначення невирішених і проблемних питань, які виникають під час організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, а також окреслення шляхів оптимізації наведеного різновиду діяльності та формування її концептуальних засад є дослідження стану наукової розробленості вказаного питання шляхом систематизації наукових напрацювань в окресленій галузі знань.

Визначення стану наукової розробленості питань організації та планування розслідування кримінальних правопорушень забезпечує впорядкованість і всебічність дослідження окресленої проблематики, оскільки саме різносторонність наукового дослідження дозволяє конкретизувати його предмет і коло питань, які слід обов'язково вивчити та висвітлити.

Використані джерела:

1. Павлишин Б. Наукова складова техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування вбивств. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 183–187.
2. Бірта Г.О., Бургу Ю.Г. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
3. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 260 с.
4. Іщук Д.О. Стан наукових досліджень проблем розслідування вбивств, пов'язаних із безвісним зникненням особи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 213–228.
5. Іщенко А.В., Карпов Н.С., Кондрачев Я.Ю. Наукове забезпечення протидії злочинності. Київ: Просвіта, 2002. 223 с.
6. Хань Г.А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2007. 221 с.
7. Олішевський О.В. Організація розслідування злочинів та її місце в структурі криміналістики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2010. 17 с.